

מסמך רקע בנושא
זכויותיהם של בני זוג מאותו המין
בישראל – תמונת מצב

מוגש לוועדה לקידום מעמד האישה

כתיבה: ליאור בן דוד, עובד מחקר ומידע
אישור: הודיה קין, ראש צוות
עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

ט"ו בכסליו תשס"ה
28 בנובמבר 2004

מסמך זה הוכן לקראת דיון בוועדה לקידום מעמד האשה בנושא "זוגיות בין בני זוג מאותו המין – ציון עשור לבג"ץ דנילוביץ". חלקו הראשון של המסמך בוחן את המצב המשפטי בישראל בכל הנוגע לאפשרות הנישואים בין בני זוג מאותו המין. חלקו השני של המסמך בוחן היבטים ותחומים שבהם התמקד עד כה המאבק להכרה בזכויותיהם של בני זוג מאותו המין.

חלק ראשון: נישואים של בני זוג מאותו המין

המצב הקיים בישראל

על-פי חוקי מדינת ישראל, תחום הנישואין והגירושין נתון בסמכותם של בתי-הדין הדתיים של בני העדות השונות החיים בארץ. המחוקק הישראלי קבע למשל כי ענייני נישואין וגירושין של יהודים אזרחי המדינה או תושביה יהיו בשיפוטם הייחודי של בתי-דין רבניים, וכי נישואין וגירושין של יהודים ייערכו בישראל על-פי דין תורה.¹ לפיכך, לרבנות (וכמוה לבתי-דין של דתות אחרות) יש מונופול בכל הנוגע למיסוד זוגיות בישראל. מוסדות דת אלו שוללים מכול וכול אפשרות של נישואין בין בני זוג מאותו המין, ועל כן להומוסקסואלים וללסביות אין כל אפשרות להינשא בישראל עם בני מינם בנישואין בעלי תוקף חוקי. אמנם מפעם לפעם נערכים בארץ טקסי נישואין בין בני זוג מאותו המין – אם טקסים אזרחיים אם טקסים שעורכים רבנים רפורמיים מסוימים – אך טקסים אלו אינם משנים את מעמדם האישי המשפטי של אותם זוגות, ומבחינת המדינה בני הזוג נחשבים רווקים גם לאחר חתונתם.²

נישואים של בני זוג מאותו המין במדינות אחרות

לדברי עו"ד עירא הדר, היועצת המשפטית של עמותת קל"ף (קהילה לסבית פמיניסטית), המתמחה בזכויות של הומואים ולסביות, כיום גם מחוץ לישראל יש מדינות מעטות המאפשרות נישואים של בני זוג מאותו המין. בארצות-הברית, בעקבות החלטת בית-המשפט העליון של מסצ'וסטס להתיר נישואין של בני זוג מאותו המין, הנשיא בוש מנסה להוביל מהלך לשינוי חוקת ארצות-הברית כדי שזו תאסור נישואין כאלה. מן המדינות האחרות שמאפשרות כיום נישואים של הומוסקסואלים ולסביות אפשר לציין את הולנד, בלגיה, שבדיה וכמה ממחוזות קנדה. מדינות רבות אחרות עורכות רישומים אזרחיים של זוגיות שאינם בגדר נישואים של ממש, אך הם מקנים לבני הזוג הטבות כלכליות ואחרות המקבילות לאלה של נשואים.³

¹ חוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953, סעיפים 1 ו-2.

² דניאלה במברגר אנוש, האגודה לזכויות האזרח בישראל, פגישה, 24 בנובמבר 2004.

³ עו"ד עירא הדר, שיחת טלפון, 28 בנובמבר 2004; אתר האינטרנט של המגזין GoGay: <http://www.pridezine.com/content/article.asp?id=2063&fromScat=82>, תאריך כניסה: 25 בנובמבר 2004.

האם זוגות ישראליים בני אותו המין יכולים להינשא בחו"ל?

כידוע, גם חתונות אזרחיות, רפורמיות וקונסרבטיביות של בני זוג הטרוסקסואלים אינן מוכרות בישראל. ואולם, בני זוג הטרוסקסואלים שאינם יכולים – או אינם רוצים – להינשא בארץ על-פי הדין הדתי, יכולים להינשא בחו"ל, ונישואיהם יוכרו גם בישראל והם יוכלו להירשם במשרד הפנים כזוג נשוי. לעומת זאת, אפשרות זו נשללת מזוגות בני אותו המין, והם אינם יכולים להינשא בחו"ל ולקבל הכרה בישראל. על-פי עו"ד הדר יש שלוש סיבות עיקריות לכך: ראשית, גם באותן מדינות מעטות שמכירות בנישואין של זוגות מאותו המין, על-פי רוב יוחדו נישואין אלו לאזרחיהן של אותן מדינות או לתושבים המתגוררים בהן פרק זמן ממושך, וכך רוב הישראליים ממילא אינם יכולים להשתמש בהסדר זה. שנית, ברוב המדינות הללו נקבע במפורש כי הנישואין בין בני זוג מאותו המין תקפים רק בתוך גבולות המדינה, ואינם מחייבים מדינות אחרות. לכל אלה מיתוספת סיבה שלישית: גם אם עלה בידי זוג הומוסקסואלים או לסביות מישראל להינשא במדינה אחרת שמכירה בנישואים האלה, ספק אם משרד הפנים בישראל יאות לרשום את הנישואין בארץ. עו"ד הדר מעריכה כי הדבר יהיה כרוך במאבק משפטי סבוך.⁴

ניסיונות לשינוי מצב החקיקה בישראל בכל הנוגע לנישואין בין בני זוג מאותו המין

"הפורום למען בחירה חופשית בנישואין" מאגד זה כמה שנים ארגונים ותנועות הפועלים יחדיו לשינוי המצב החקיקתי בישראל בכל הנוגע לנישואין ולגירושין. באמצעות שינוי החוק הפורום שואף לאפשר לכל אדם "לממש את זכותו הבסיסית להינשא על-פי בחירתו ומצפונו".⁵ לפיכך יזם הפורום הצעת חוק שלפיה **כל אדם** זכאי להינשא ולהקים משפחה, וזכות זו תכובד בלא כל אפליה ולא תוגבל אלא בחוק "שנועד לתכלית ראויה ובמידה שאינה עולה על הנדרש". עוד מוצע כי הנישואין יוכלו להיות דתיים או אזרחיים, על-פי בחירת בני הזוג.⁶ יודגש כי על-פי הצעת החוק יוכלו להינשא זה לזה גם בני זוג מאותו המין, שכן היא אינה מתנה את הנישואין בכך שבני הזוג יהיו גבר ואשה. הצעת חוק זו והצעות חוק דומות הונחו בשנים האחרונות כמה פעמים על שולחן הכנסת, אך אף אחת מהן לא הבשילה לכדי חקיקה.⁷ יש לציין כי בשנה שעברה הועלו על שולחן הכנסת הצעות חוק אחרות, שאמנם נועדו לאפשר "מסלול חלופי" לנישואין הדתיים הנהוגים בארץ, אך עסקו **במיסוד קשר זוגי בין גבר לאשה בלבד**, ולא אפשרו מיסוד של קשר כזה בין בני זוג מאותו המין. כך למשל, הצעת חוק ברית הזוגיות, התשס"ה-2004, מגדירה את "ברית

⁴ שם.

⁵ אתר האינטרנט של "הפורום למען בחירה חופשית בנישואין":

⁶ <http://www.freemarriage.org.il/hebrew.html>, תאריך כניסה: 25 בנובמבר 2004.

⁷ הצעת חוק נישואין וגירושין, התשס"ב-2002, סעיפים 1 ו-2. אתר האינטרנט של "הפורום למען בחירה חופשית בנישואין":

⁷ <http://www.freemarriage.org.il/content/hok.html>, תאריך כניסה: 25 בנובמבר 2004.

כך למשל, ב-24 במרס 2004 הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק נישואין וגירושין, התשס"ד-2004, שהגישו חברי הכנסת אופיר פינס-פז, רומן ברונפמן, איתן כבל ואורית נוקד, ונוסחה תואם את נוסח הצעת החוק שהציע

"הפורום למען בחירה חופשית בנישואין". הצעות חוק זהות הוסרו מעל סדר-יומה של הכנסת ב-10 במרס 2004.

אתר האינטרנט של הכנסת: http://www.knesset.gov.il/privatelaw/plaw_display.asp, תאריך כניסה: 25

בנובמבר 2004.

הזוגיות" "הסכם שנערך לפי חוק זה בין איש ואשה...". הצעת חוק אחרת שהונחה השנה על שולחן הכנסת – הצעת חוק רישום זוגיות, התשס"ד-2004 – מגדירה "בני זוג" כ"גבר ואשה".⁸

חלק שני: זכויותיהם של בני זוג מאותו המין – סקירת מצב

1. יחסי עבודה: זכויות עובדים שיש להם בני זוג מאותו המין

ב-1992 קיבלה הכנסת את החוק הראשון העוסק בזכויותיהם של הומוסקסואלים ולסביות בהוסיפה תיקון לחוק שוויון הזדמנויות בעבודה האוסר אפליה מחמת נטייה מינית. האיסור חל על קבלה לעבודה, תנאי עבודה, קידום בעבודה, הכשרה או השתלמות מקצועית, פיטורים ופיצויי פיטורים והטבות ותשלומים הניתנים לעובד הפורש מעבודה.⁹

פסק הדין בעניין דנילוביץ,¹⁰ שניתן כשנתיים לאחר מכן, ב-30 בנובמבר 1994, קבע בדעת רוב כי את ההטבות בתחום כרטיסי הטיסה שחברת "אל על" נותנת לדייליה עבור בני זוגם – גבר ואשה נשואים או ידועים בציבור – עליה לתת גם לבן זוגו של הדייל יונתן דנילוביץ'. לדברי ד"ר אייל גרוס, ההכרה בזכויותיו של דנילוביץ' בבית-המשפט העליון "היתה רגע משמעותי בתהליך הנראות של הקהילה ההומו-לסבית וההכרה בה כשוות זכויות".¹¹

לטענת ד"ר גרוס, אפשר לפרש את פסק הדין בעניינו של דנילוביץ' בשתי דרכים: הפרשנות הצרה גורסת כי תחולתו מוגבלת לתחום יחסי העבודה. לפי פרשנות זו, התקדים שיצר פסק-הדין הוא שאיסור אפליה בעבודה על רקע נטייה מינית מחייב מעסיקים להעניק לעובדים שיש להם בני זוג מאותו המין את ההטבות והזכויות שהם מעניקים לעובדים עבור בני זוג מהמין השני. ואולם, גרוס סבור כי פסק הדין טומן בחובו פוטנציאל לפרשנות רחבה יותר, שאינה מוגבלת רק לאיסור אפליה במקום העבודה אלא מחייבת הכרה בבני זוג מאותו מין גם בהקשרים רחבים יותר.¹²

גם עו"ד עירא הדר רואה בפסק הדין בעניינו של דנילוביץ' "נקודת מפנה חשובה במאבקה של הקהילה לשוויון זכויות".¹³ לדבריה, "למרות שלכאורה היקפו של פסק הדין מצומצם לתחום העבודה ולאיסור על אפליה מחמת נטייה מינית מכוח חוק שוויון הזדמנויות בעבודה בלבד, הרי שבפועל פסק הדין שינה את כל ההתייחסות של בתי-המשפט לזוגיות החד-מינית בישראל, ופרץ

⁸ שם.

⁹ חוק שוויון הזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988, סעיף 2 (א).

¹⁰ בג"ץ 721/94 אל על נתיבי אוויר לישראל בע"מ נ' יונתן דנילוביץ', דינים עליון, כרך ל"ז, 747.

¹¹ אייל גרוס, "הקהילה ההומו-לסבית: מצב הזכויות 2000-2001",

¹² <http://www.geocities.com/pcgri/chapter3.html>, תאריך כניסה: 25 בנובמבר 2004.

¹³ שם.

אתר האינטרנט של המגזין GoGay,

<http://www.pridezine.com/content/article.asp?id=2125&fromCat=2&fromScat=82>, תאריך כניסה:

28 בנובמבר 2004.

את הדרך לשורה ארוכה של תקדימים משפטיים וציבוריים בכל תחומי החיים".¹⁴ עם זאת, עו"ד הדר מציינת כי "ניכר ששופטי הרוב בבג"ץ דנילוביץ' עשו מאמץ להלך בין הטיפות. מחד – הם קבעו באופן חד-משמעי כי יש לנהוג בעובדים הומואים ולסביות בשוויון, אך מאידך – הם לא הלכו צעד אחד נוסף קדימה ונמנעו מהצהרה כללית וגורפת שתבטא הכרה מלאה בבני ובנות זוג מאותו המין ותשווה את מעמדם לזה של ידועים בציבור הטרוסקסואלים". עו"ד הדר מוסיפה וטוענת כי לו ניתנה בפסק הדין דנילוביץ' אותה הצהרה כללית וגורפת, היתה נמנעת העמימות הקיימת כיום בדבר מעמדם של בני זוג מאותו המין, וייתכן שאף היה מתייחר הצורך להיאבק באופן נפרד ופרטני על כל תחום ותחום שקשור בחיי זוגיות.¹⁵ אף-על-פי-כן היא חוזרת ומדגישה את חשיבות פסק הדין הזה, אשר "מהווה עד היום את הבסיס לכל מאבק משפטי הקשור לקהילה ההומו-לסבית, טרנס ובי[סקסואלים]".¹⁶

בעקבות פסק הדין בעניינו של דנילוביץ', ב-1995 קיבלה אוניברסיטת תל-אביב את תביעתו של פרופ' עוזי אבן לתת לבן זוגו זכויות שוות לאלה הניתנות לבני זוג של אנשי סגל הטרוסקסואלים. הסכמה זו של אוניברסיטת תל-אביב באה לאחר שב-1994 הגישה האגודה לזכויות האזרח תביעה לבית-הדין לעבודה בשם פרופ' עוזי אבן נגד האוניברסיטה, בדרישה להעניק לבן זוגו של פרופ' אבן את אותן זכויות המוענקות לבן זוג ידוע בציבור של איש סגל.¹⁷ האוניברסיטה התנתה את קבלת תביעתו של פרופ' אבן בתוצאות פסק-הדין בבג"ץ דנילוביץ', ומיד לאחר פרסומו של פסק-הדין החליטה לקבל את התביעה במלואה.¹⁸

2. הכרה בזכויות של בני זוג מאותו המין בהקשר של שירות צבאי בצה"ל

ראשית יש לציין כי ב-1993 בוטלה האפליה בגיוסם לצה"ל של הומוסקסואלים ולסביות מוצהרים.¹⁹ ב-1996 זכה אדיר שטיינר במאבקו נגד צה"ל ומשרד הביטחון וקיבל תגמולים ותשלומי פנסיה כבן זוגו של אל"מ דורון מייזל ז"ל, שנפטר בעת שירותו הצבאי. נוסף על כך, הוכרו זכויותיו של שטיינר כבן משפחה בכל הקשור בהנצחת בן זוגו המנוח.²⁰ ד"ר אייל גרוס מציינת כי בפרשת שטיינר התנהלו שני הליכים משפטיים נפרדים: בהליך הראשון, שהתנהל לפי חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום), התשי"ו-1950, קבעה ב-1995 ועדת ערעורים שליד בית-משפט השלום בתל-אביב כי אין להכיר בשטיינר ובמייזל כבני זוג וכי אין

14 ש.ם.

15 ש.ם.

16 לדברי עו"ד עירא הדר, "כל פסקי הדין שניתנו בישראל בעשור האחרון בהקשר לקהילה ההומו-לסבית, מאזכרים את בג"ץ דנילוביץ' ומסתמכים עליו". ש.ם.

17 אתר האינטרנט של האגודה לזכויות האזרח בישראל, <http://www.acri.org.il/hebrew>.

<http://www.acri.org.il/hebrew>, [acri/engine/printfactory.asp?id=984](http://www.acri.org.il/hebrew), תאריך כניסה: 28 בנובמבר 2004.

18 עו"ד עירא הדר, אתר האינטרנט של המגזין GoGay,

<http://www.pridezine.com/content/article.asp?id=2125&fromCat=2&fromScat=82>, תאריך כניסה: 28 בנובמבר 2004.

19 אתר האינטרנט "ויקיפדיה – האנציקלופדיה החופשית": <http://he.wikipedia.org>, תאריך כניסה: 28 בנובמבר 2004.

20 עו"ד עירא הדר, "ציוני דרך משפטיים של הקהילה ההומו-לסבית בישראל", מסמך שנשלח למרכז מחקר ומידע של הכנסת ב-24 בנובמבר 2004.

הראשון זכאי לתגמולים לפי החוק הנ"ל. לעומת זאת, בהליך אחר, שהתנהל לפי חוק שירות הקבע (גמלאות) [נוסח משולב], התשמ"ה-1985, קבעה ב-1996 ועדה לערעורים לפי חוק זה, בראשות השופט המחוזי (בדימוס) אלוני כי יש להכיר בשניים כבני זוג וכי שטיינר זכאי לגמלאות לפי חוק זה. לדברי ד"ר גרוס, הקביעה האחרונה התבססה על "קריאה רחבה של פסק דין דנילוביץ", והחילה את תפיסת השוויון בדנילוביץ' גם על תשלומים שחוק שוויון הזדמנויות בעבודה לא חל עליהם".²¹ בסופו של דבר נסתיים ההליך בפשרה, ולפיה הוכרו זכויותיו של שטיינר כמפורט לעיל.

3. סוגיות רכוש בין בני זוג מאותו המין

ב-1998 קבע בית-המשפט לענייני משפחה ברמת-גן כי בני זוג מאותו המין אינם נחשבים "בני משפחה" ו"בני זוג", ולכן בית-המשפט לענייני משפחה אינו מוסמך לדון בסכסוך בענייני רכוש ביניהם, ועליהם להעביר את הדיון במחלוקות שביניהם לבית-משפט אזרחי רגיל.²²

ב-2001 נתן בית-המשפט לענייני משפחה בבאר-שבע לראשונה תוקף של פסק דין להסכם לחיים משותפים בין בנות זוג, ובתוך כך קבע כי בנות זוג לסביות מתאימות להגדרת "בן משפחה" לפי חוק בית-המשפט לענייני משפחה. שנה לאחר מכן נתן בית-המשפט תוקף של פסק דין גם להסכם בין בנות הזוג בדבר **מזונות לילד** הביולוגי של אחת מהן.²³

בפברואר 2004 נתן בית-המשפט לענייני משפחה ברמת-גן תוקף של פסק דין להסכם ממון של זוג הומואים, וקבע כי המונח "בני זוג" חל גם על בני זוג מאותו מין. לעומת זאת, שנתיים קודם לכן סירב שופט אחר באותו בית-משפט לתת תוקף של פסק דין להסכם לחיים משותפים בין זוג לסביות. לדברי עו"ד עירא הדר, מאחר שהנושא טרם הובא להכרעה בערכאה גבוהה יותר, הרי עדיין אין פסיקה מחייבת בעניין, וכל שופט רשאי להחליט בסוגיה זו לפי עמדתו האישית.²⁴

²¹ אייל גרוס, "הקהילה ההומו-לסבית: מצב הזכויות 2000-2001",

²² <http://www.geocities.com/pcgri/chapter3.html>, תאריך כניסה: 25 בנובמבר 2004.

²³ עו"ד עירא הדר, "ציוני דרך משפטיים של הקהילה ההומו-לסבית בישראל", מסמך שנשלח למרכז מחקר ומידע של הכנסת ב-24 בנובמבר 2004.

²⁴ שם.

שם.

4. הכרה בזכויות כלכליות נוספות

ב-1998 הכיר נציב שירות המדינה בזכאותו של בן זוג מאותו המין של עובד מדינה לקצבת שאירים.²⁵ באותה שנה הנחה היועץ המשפטי לממשלה את אגף המכס לאפשר לבן זוג מאותו המין של עולה חדש להשתמש ברכב פטור ממסים של העולה.²⁶

ב-2001 קיבל בית-הדין לעבודה בתל-אביב את תביעתו של פטריק לוי כנגד קרן מבטחים, וקבע כי זוג הומואים נחשבים "בני זוג" ו"ידועים בציבור", וכך לאחר מותו של אחד מהם בן הזוג הנותר זכאי לפנסיה של המנוח.²⁷

ב-2003 החליטה עיריית תל-אביב להעניק לבני זוג מאותו המין ולילדיהם שהם תושבי העיר הנחות בשימוש במתקנים עירוניים, כמו ההנחות הניתנות לבני זוג נשואים ולילדיהם.²⁸

בפברואר 2004, בעקבות עתירתו לבג"ץ של אדיר שטיינר, הודיע היועץ המשפטי לממשלה כי בני זוג מאותו המין זכאים לפטור ממס שבח וממס רכישה בעת העברת דירות במתנה מהאחד לשני, כמו הפטור הניתן לבני זוג הטרוסקסואלים.²⁹

בנובמבר 2004 קיבל בית-המשפט המחוזי בנצרת את ערעורו של אדם שביקש לקבל צו ירושה לנכסי בן זוגו המנוח, שעמו חי כ-40 שנה. בית-המשפט קבע ברוב דעות כי יש לפרש את המילים "איש ואשה" שבחוק הירושה ככוללים גם בני זוג מאותו מין. בכך הפך בית-המשפט המחוזי פסיקה קודמת של בית-המשפט לענייני משפחה בנצרת, שלפיה בני זוג מאותו המין אינם נחשבים ידועים בציבור ואינם יורשים זה את זה לפי חוק הירושה.³⁰

5. הכרה בזוג לסביות כבנות זוג לעניין החוק למניעת אלימות במשפחה

ב-1997 קבע בית-המשפט לענייני משפחה בחיפה שזוג לסביות נחשבות בנות זוג לפי החוק למניעת אלימות במשפחה, ולבקשת אחת מהן הוצא צו הגנה כנגד בת זוגה האלימה.³¹

²⁵ עו"ד עירא הדר, "ציוני דרך משפטיים של הקהילה ההומו-לסבית בישראל", מסמך שנשלח למרכז מחקר ומידע של הכנסת ב-24 בנובמבר 2004.

²⁶ ש.ם.

²⁷ ש.ם.

²⁸ ש.ם.

²⁹ ש.ם.

³⁰ ש.ם.

³¹ ש.ם.

6. מדיניות משרד הפנים בכל הנוגע לאישורי כניסה ושהייה, תושבות ואזרחות של בני זוג

מאותו המין

בשנת 2000 החל משרד הפנים להפעיל מדיניות שלפיה הומואים ולסביות שאינם יהודים ושיש להם בני זוג ישראלים זכאים לאשרות שהייה ועבודה בישראל.³² לדברי עו"ד עירא הדר, על-פי רוב ניתנת לפונים אשרה של תייר, ולפעמים גם ניתן להם אישור עבודה. ואולם, לדבריה, הקשיים מתעוררים בעיקר כאשר המבקש פונה לשפר את מעמדו למעמד של תושב ארעי, תושב קבע או אזרח.³³ הגב' דניאלה במברגר אנוש מהאגודה לזכויות האזרח טוענת כי בשנים האחרונות מדיניות משרד הפנים בסוגיה זו אינה ברורה ומשתנה מעת לעת.³⁴

ב-28 באוקטובר 2004 עתרה האגודה לזכויות האזרח בישראל לבית-המשפט לעניינים מינהליים בתל-אביב בשם של אזרח ישראלי ובן זוגו הקולומביאני כנגד שר הפנים בדרישה למנוע את גירושו מהארץ של האזרח הקולומביאני ולהסדיר את מעמדו בישראל.³⁵ עו"ד עירא הדר מציינת כי כאשר מדובר בתושב פלסטיני שיש לו בן זוג ישראלי, מוערמים קשיים גדולים אף יותר על כניסתו לישראל ושהייתו בה.³⁶ ב-31 במאי 2004 עתרה האגודה לזכויות האזרח לבית-המשפט לעניינים מינהליים נגד שר הפנים בדרישה שלא לגרש מישראל צעיר פלסטיני הומוסקסואל ולהעניק לו מעמד קבע בישראל. האגודה טענה כי אם יוחזר העותר לשטחי הרשות הפלסטינית צפויה סכנה לחייו.³⁷

7. הורות של בני זוג מאותו מין

לדברי עו"ד עירא הדר, "נושא ההורות של בני זוג מאותו מין צבר בשנים האחרונות תאוצה רבה בישראל, כאשר יותר ויותר הומואים ולסביות מבקשים לממש את זכותם להורות".³⁸ לטענתה, בפני הומואים המבקשים להפוך לאבות מוערמים קשיים רבים (הן אבות ביולוגיים הן אבות מאמצים), ואילו מצבן של הלסביות טוב הרבה יותר, שכן רובן יכולות לנצל את יתרון הביולוגי ולהרות באמצעות תרומת זרע אנונימית.³⁹ בפרק זה יסקרו תחומים שונים שבהם המאבק להכרה בהורות ההומו-לסבית בא לידי ביטוי.

32 שם.

33 עו"ד עירא הדר, שיחת טלפון, 28 בנובמבר 2004.

34 דניאלה במברגר אנוש, פגישה, 24 בנובמבר 2004.

35 אתר האינטרנט של האגודה לזכויות האזרח בישראל, <http://www.acri.org.il/hebrew->

[acri/engine/printfactory.asp?id=959](http://www.acri.org.il/hebrew-acri/engine/printfactory.asp?id=959), תאריך כניסה: 28 בנובמבר 2004.

36 עו"ד עירא הדר, שיחת טלפון, 28 בנובמבר 2004.

37 אתר האינטרנט של האגודה לזכויות האזרח בישראל, <http://www.acri.org.il/hebrew->

[acri/engine/printfactory.asp?id=871](http://www.acri.org.il/hebrew-acri/engine/printfactory.asp?id=871), תאריך כניסה: 28 בנובמבר 2004.

38 עו"ד עירא הדר, "המאבק להכרה בהורות ההומו-לסבית", <http://www.geocities.com/pcgri/chapter4.jtml>,

תאריך כניסה: 25 בנובמבר 2004.

39 שם.

מתן שירותי הפריה והזרעה מלאכותיים ללסביות

על-פי עו"ד עירא הדר, עד שנת 1997 היו רווקות ולסביות מופלות לרעה במתן שירותי הזרעה והפריה מלאכותיים. בעוד אשה נשואה היתה זכאית לקבל טיפולים אלו בלא כל הגבלות ותנאים, הרי רווקות הטרוסקסואליות ולסביות חויבו לעבור בדיקה פסיכיאטרית ובדיקה של עובדת סוציאלית כתנאי לקבלת תרומות זרע אנונימיות מבנק הזרע. ב-1997, בעקבות עתירתה של ד"ר טל ירוס חקק לבג"ץ, בוטלו כללים אלו של משרד הבריאות.⁴⁰ לדברי עו"ד הדר, כעת כל אשה זכאית לקבל תרומת זרע בלא כל אפליה.⁴¹

פונדקאות

חוק הפונדקאות הישראלי מ-1996 קובע במפורש כי "הורים מיועדים" – הורים המתקשרים עם אם נושאת (אשה פונדקאית) לשם הולדת ילד – הם "איש ואשה שהם בני זוג".⁴² בדיון בבג"ץ בשאלת החלתו של החוק על אשה שאין לה בן זוג אמר השופט מישאל חשין: "לשון החוק תלמדנו אפוא – ובאורח חד-משמעי – כי תהליך של פונדקאות יכול שיתקיים רק אם ההורים המיועדים הנם איש ואשה שהם בני זוג. אישה לבדה וכמותה איש לבדו; אשה ואשה וכמותן איש ואיש; כל אלה אינם בני-כושר על-פי חוק הפונדקאות וממילא אין הם זכאים לקבל את אישורה של ועדת האישורים לתהליך של פונדקאות".⁴³

אימוץ

אימוץ בישראל מוסדר בחוק אימוץ ילדים, התשמ"א-1981. סעיף 3 לחוק עוסק בכשירות המאמץ וקובע כך:

"אין אימוץ אלא על ידי איש ואשתו יחד; ואולם רשאי בית משפט ליתן צו אימוץ למאמץ יחיד –

(1) אם בן זוגו הוא הורה המאומץ או אימץ אותו לפני כן;

(2) אם הורי המאומץ נפטרו והמאמץ הוא מקרובי המאומץ ובלתי נשוי".

סעיף 25 לחוק מתיר לבית-המשפט, אם נוכח שהדבר לטובת המאומץ, לסטות בנסיבות מיוחדות משני הסייגים הראשונים שבסעיף 3(2) הנ"ל – פטירת הורי המאומץ וקרבת המאמץ.

על-פי עו"ד בתיה ארטמן, היועצת המשפטית של משרד הרווחה, החוק אינו מאפשר אימוץ ילד בידי בני זוג מאותו המין מאחר שהחוק מדבר במפורש על "איש ואשתו", בין ששני בני הזוג רוצים לאמץ ילד יחדיו בין שאחד מהם מבקש לאמץ את הילד של בן זוגו מאותו המין. עוד עו"ד ארטמן מציינת כי הכללים שקבועים בחוק בדבר אימוץ בארץ חלים גם על בני זוג הפונים לעמותות

⁴⁰ עו"ד עירא הדר, "המאבק להכרה בהורות ההומו-לסבית"; בג"ץ 2078/96 ורד ויץ נגד שר הבריאות, דינים עליון, כרך נ"ה, 778.

⁴¹ עו"ד עירא הדר, "ציוני דרך משפטיים של הקהילה ההומו-לסבית בישראל", מסמך שנשלח למרכז מחקר ומידע של הכנסת ב-24 בנובמבר 2004.

⁴² חוק הסכמים לנשיאת עוברים (אישור הסכם ומעמד היילוד), התשנ"ו-1996, סעיף 1.

⁴³ בג"ץ 2458/01 משפחה חדשה נ' הוועדה לאישור הסכמים לנשיאת עוברים משרד הבריאות, פ"ד נו (1) 433.

שקיבלו הכרה לפעול באימוץ בין-ארצי. היא מוסיפה שייכתנו מקרים שבהם אדם יפנה בבקשה לעמותה לאמץ ילד מחו"ל כמאמץ יחיד. אם מאמץ יחיד פונה בבקשה כזאת, וכאשר מדובר באדם המקיים קשר זוגי עם בן מינו, העובד הסוציאלי של העמותה אמור לציין עובדה זו, שהיא מידע רלוונטי כמו כל מידע רלוונטי אחר. המדינה המוסרת ילדים לאימוץ תשקול את המידע ותקבל החלטה לפיו.⁴⁴ עו"ד איילת ששון ממשרד הרווחה מוסיפה כי למיטב ידיעתה, רוב המדינות המוסרות ילדים לאימוץ בפועל עורמות קשיים על מסירת ילד לאימוץ לזוג של בני אותו מין.⁴⁵

ב-1997 החל בארץ המאבק למען **אימוץ** במשפחה ההומו-לסבית. זוג לסביות עתרו לבית-המשפט לענייני משפחה ברמת גן בדרישה להכיר בהורותן המשותפת על ילדיהן (ילדים שנולדו לכל אחת מהן מתרומות זרע אנונימיות). בית-המשפט לענייני משפחה דחה את בקשת האימוץ, ואחר כך גם בית-המשפט המחוזי בתל-אביב דחה את הבקשה ברוב דעות.⁴⁶ זה כשנתיים התיק נמצא בערעור בבית-המשפט העליון לפני הרכב מורחב של תשעה שופטים.

רישום בישראל של אימוץ שניתן בחו"ל לבני אותו המין

בשנת 2000 חייב בג"ץ את שר הפנים לרשום זוג לסביות כשתי אמהותיו של הילד שילדה אחת מהן בארצות-הברית.⁴⁷ הרישום נעשה מכוח **צו אימוץ זר** שניתן לאם הלא-ביולוגית בקליפורניה. פסק הדין נמצא כעת בדיון נוסף לפני הרכב מורחב של שופטי בג"ץ.

מתן צווי אפוטרופסות לאם הלא-ביולוגית

ב-1999 העניק בית-המשפט לענייני משפחה ברמת-גן בהסכמת המדינה **צו אפוטרופסות** לאם הלא-ביולוגית במשפחה לסבית. לדברי עו"ד עירא הדר, הצו נותן הכרה חלקית לקשר שבין האם הלא-ביולוגית לילדים שילדה זוגתה. הצו מבטיח כי אם יקרה דבר מה לאם הביולוגית, לא יהיה אפשר לקחת את הילדים מבת זוגה, והם יישארו אצלה לפחות עד למתן צו אימוץ. כמו כן, צו האפוטרופסות מאפשר לאם הלא-הביולוגית לעשות פעולות בשם הילדים שילדה זוגתה (קבלת החלטות רפואיות בעניינם, ייצוגם לפני מוסדות שלטון, רישומם לבתי-ספר וגנים וכד'). עו"ד הדר מציינת כי מאז השגת תקדים זה הפך ההליך לקבלת אפוטרופסות במשפחה הלסבית לשגרתי ונפוץ.⁴⁸

⁴⁴ עו"ד בתיה ארטמן, שיחת טלפון, 28 בנובמבר 2004.

⁴⁵ עו"ד איילת ששון, שיחת טלפון, 28 בנובמבר 2004.

⁴⁶ ע"מ 10/99 (ת"א) **פלונית נ' היועץ המשפטי לממשלה**, דינים מחוזי, כרך לב (8), 793. פסק הדין ניתן ב-10 במאי 2001 ברוב דעות של סגן הנשיא השופט ח' פורת ושל השופט א' משאלי כנגד דעתה החולקת של השופטת ס' רוטלוי.

⁴⁷ בג"ץ 1779/99 **פלונית נ' שר הפנים**, דינים עליון, כרך נ"ז, 997.

⁴⁸ עו"ד עירא הדר, "המאבק להכרה בהורות ההומו-לסבית"; "ציוני דרך משפטיים של הקהילה ההומו-לסבית בישראל", מסמך שנשלח למרכז מחקר ומידע של הכנסת ב-24 בנובמבר 2004.